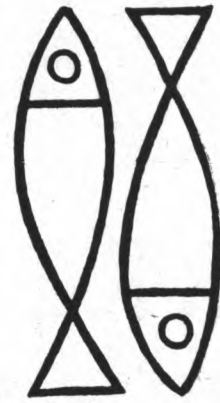

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Te wapen!

■ Vrede met alle geweld?

Vrede en geweld behoorden elkaar uit te sluiten. Maar de oude spreuk „wilt ge vrede, bereid u ten oorlog” spreekt andere taal. Vreemder is dat niet alleen een Livius, maar zelfs Paulus de ongerijmdheid van geweld en rede schijnt te logenstraffen.

Natuurlijk, ieder weet dat de „geestelijke wapenrusting”, beschreven in Ef. 6:10-17, niet meer dan beeldspraak is. Maar dat neemt niet weg dat die beeldspraak ons wel bijzonder aanspreekt: Vechtjassen zijn ook in de kerk geen onbekenden, en de strijd lust van Paulus zal niet alleen in het verre verleden aanstekelijk hebben gewerkt. Met een wapenrusting, ontleend aan de tijd dat oorlog vaak nog een gevecht van man tegen man was, voelen we ons een Goliath in het klein. Wij houden van vechten, en waar een hele wereld bevochten moet worden voelen we ons al even thuis bij dat andere woord van Paulus: strijd de goede strijd des geloofs. Intussen kunnen we ons wel eens bezinnen op de vraag of wij de wereld tegen ons in het harnas gejaagd hebben dan wel omgekeerd...

■ Vechten tegen windmolens?

De beoogde pericoop laat inmiddels alle ruimte voor de lezer en spreker om zijn fantasie de vrije loop te laten, van de helm die een onderdeel van het ruimtepak dreigt te worden tot een harnas dat ontaardt in een kwellend harnas. Met een (on)zekere willekeur worden we verleid tot alle mogelijke allegorieën. Maar alles bij elkaar genomen resulteert dát toch meestal in een min of meer stichtelijke, zwevende verhandeling, waarbij we meer in de hemelse gewesten vertoeven dan met stevig geschoeide voeten op de grond van deze alledaagse aarde staan.

De vraag is echter of het Paulus' bedoeling ooit geweest is zijn nogal gepeperde preek af te sluiten met een stichtelijk aanhangsel. Al zou Paulus in de wolken geweest zijn, vervoerd door een grootse visie op de christen-strijder, hij was er bepaald de man niet naar (had er de tijd ook niet voor) om „ins Blaue hinein” te praten en tegen windmolens te vechten.

■ Panorama op het slagveld

Niet voor niets gaat aan deze pericoop vooraf een panorama, een rondblik over het alledaagse maatschappelijke leven. En dan beperkt hij zich nog tot de eenvoudigste verhoudingen: tussen vrouwen en mannen, kinderen en ouders, slaven en heren (5:22-6:9). In deze elementaire verhoudingen is er blijkbaar het een en ander grondig mis. Als deze brief inderdaad naar Efeze verstuurd werd, kunnen we het des te beter begrijpen: het was in Efeze dat Paulus als tegen de bees-

ten moest vechten (1 Cor. 15:32), 't was ook de stad waar een Demetrius het volk tot hysterie wist op te zwepen (Hand. 19). Wat niet wegneemt, dat het grondpatroon overal ter wereld wezenlijk gelijk is: gezagsverhoudingen die, misbruikt en uitgebuit, in een caricatuur van echt gezag ontaarden.

Vrouwen kunnen dolle mina's worden, mannen doortrapte egoïsten. Kinderen kunnen ontaarden in tyrannen — en wee het land welks koning een kind is! Je kunt als jongere tegen alle gezag aanschoppen, maar Paulus ontveinst zich niet: ouders kunnen aanleiding geven. Wie als vader elke discussie onmogelijk maakt door met de vuist op tafel te slaan, verwekt zijn kinderen tot toorn. Een patriarchale levenshouding kan blijkbaar in Paulus' tijd al een vreemd beeld der vaders oproepen! En dan ligt er nog het probleem van slaaf-heer, van alweer meerdere en mindere, met alweer het gevaar naar beide kanten van misbruik van zijn positie. Ook hier geen nieuws onder de zon, al liggen de verhoudingen nu even anders dan vroeger. Maar het grondpatroon blijft: crisis van het gezag. Zelfs al komen er vakbonden en werkgeversorganisaties aan te pas. Christelijk denken, sociaal denken? Dan moet je in elk geval in twee richtingen denken.

■ De eigenlijke vijand

Paulus had nog veel meer kunnen noemen. Hij doet dat niet. Hij laat het exemplarisch bij deze drie voorbeelden en spitst de hele zaak dan toe op één punt, de kern, het hart van het christen-leven. Strijden? Akkoord. Maar het gevaar bestaat dat men wezenlijk revolutionair zich gaat verzetten, de strijd aanbindt tegen (mensen van) vlees en bloed. Wie dat doet, is bijziend. Daarom wijst Paulus op de machten achter de schermen: de geestelijke boosheden in de lucht, satan en zijn trawanten, die hier op aarde huis houden. Wie vechten wil, moet dáártegen vechten, en niet oorzaak en gevolg verwisselen. 't Gaat primair niet om mensen, maar om de machten waardoor die mensen zich laten leiden. Christus was er niet op uit om mensen te breken, te vernietigen. Hij keerde zich tegen de boze machten, de zonde, om de zondáren te redden. Daarom werd Hij altijd persoonlijk — in de goede zin van het Woord — Hij wilde en wil de wereld bevrijden uit de greep van de boze machten. Maar al te vaak voelen we ons persoonlijk gekrenkt zonder te doorzien welke macht de ander drijft om zijn gezag uit te buiten. Nog maar net heeft Petrus Jezus als de Messias beleden, of Jezus voegt Petrus toe: satan, ga achter Mij (Mt. 16).

Zo komt de strijd, de geloofsstrijd van christenen in een helder licht te staan. Als Paulus het heeft over bovengenoemde maatschappelijke verhoudingen, dan waarschuwt hij: deze (en andere!) zaken liggen en zijn

niet zo simpel als 't lijkt. We hebben maar niet te maken met mensen van vlees en bloed, maar met een totalitaire macht, met een tegenstelling van uitersten. Hij predikt geen nieuwe, betere moraal voor de privé-mens of de maatschappij, maar de antithese tussen het rijk Gods en het rijk der duisternis.

■ Het gevechtsterrein

Die strijd van uitersten speelt zich intussen niet af in het luchtledige, maar op aarde, in de samenleving en zij heeft geen betrekking op losse details, maar raakt de totaliteit, de hele inzet van het leven. Pas in dit kader is 't verantwoord te grijpen naar het liefkoosde — maar eigenlijk grimmige — thema van „de wapenrusting Gods”.

Om te beginnen weten we nu waar we aan toe zijn en dat we hier bepaald niet buiten kunnen. Bovendien blijkt deze uitrusting bestemd voor het alledaagse leven. De maatschappij mag een caricatuur van echte gezagsverhoudingen opleveren, daarachter schuilt de list, de methodistische opzet (6:11) van de duivel. De ene keer zijn het kabouters met puntmutsen, een andere keer dictators van een totalitaire staat, maar ludiek of fanatiek, speelse geweldloosheid als vormgeving van anarchie of anarchie bewust geweld als machtsmisbruik zijn even gevaarlijk. De methodiek van de duivel is even gevarieerd als voortreffelijk.

■ De wonderlijke wapens

Maar welke vorm satan ook kiest, altijd is er maar één overlevingskans. Niet in het kader van geweldloosheid tegenover geweldadigheid, maar in het kader van een strijd op leven en dood, die uitgevochten moet worden tot het bittere einde. En dan wijst Paulus op de doeltreffende aanvals en verdedigingswapens van de christen. De beeldspraak daargelaten: waarheid, gerechtigheid, de bereidvaardigheid van het evangelie des vredes, heil (redding), het Woord van God.

Geen christen is weerloos in de schijnbaar onbegonnen strijd voor de nieuwe wereld. Zeker niet als hij op het vervolg let: en bid daarbij met aanhoudend bidden en smeken.

Dat loopt uit op „vecht en bidt” — geen profane tegenstelling op de koppel van een soldatenuniform, maar een harmonieuze levensinstelling, die zich verdraagt met de zekerheid: „Gott mit uns”. Wat is dat anders dan „Immanuël”?

E. R. Postma - Eindhoven

KERKELIJK *Leven*

De religie van de belijdenis

(3)

Ook de strijd binnen de vrijgemaakte kerken over de zogenaamde handhaving der belijdenis draait eigenlijk om de religie der belijdenis.

We schreven eerder al dat de religie van de belijdenis in deze strijd over de handhaving der belijdenis, in de mist is geraakt. Deze strijd is gevoerd op het vlak van een formele handhaving van de belijdenis. Op een rationalistische wijze is men gaan opereren met sommige letterlijke citaten uit de belijdenis met verwaarlozing van het geheel van het gereformeerde belijden. Men heeft geopenbaard op zodanige wijze met letterlijke citaten uit de belijdenis dat men kennelijk in strijd is gekomen met andere letterlijke uitspraken van de belijdenis.

Om deze algemene uitspraken te concretiseren geven wij een citaat van (ds) D. v. Dijk uit de gereformeerde kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe van 30 oktober 1971.

Hier volgt het.

„Ik houd vol, dat in deze tijd onze kerken, de Kerk des Heeren, de Ware Kerk zijn, die in onderscheiding van alles wat zich „kerk” noemt, de enige Kerk is, die volledig zich houdt aan de Schrift en de Gereformeerde Belijdenis, die zich verre houdt ook van elk onschriftuurlijk oecumenisch streven, waardoor toch altijd het vasthouden aan Schrift en Belijdenis in gevaar wordt gebracht. Daardoor vormen wij een kern in het Nederlandse volksleven, een gezonde kern, waardoor dat leven voor totale vervreemding van God en Zijn Woord wordt bewaard. En dat wij dit zijn is vrucht van Gods verkiezend Welbehagen. Wij zijn niet beter dan andere mensen, van onszelf evenzeer geneigd tot afval en ongeloof als alle anderen. Het is, ik zeg het met bevende ernst, het is vrucht enkel van Gods verkiezend Welbehagen, dat wij zijn mogen wat wij zijn. Dat is een wonder, bij het zien waarvan wij ons aanbidde buigen en, terwijl wij alle, alle hoogmoed en zelfverheffing van ons wegdoen, God danken voor deze wondere, wondere weldaad, dat hij ons daartoe heeft verkoren. Het is een groot en verheven ding, waarop wij met deze woorden voor onszelf beslag leggen.”

We willen op enkele uitspraken in dit stuk de aandacht vestigen.

1. Ten eerste leggen we de vinger bij het begin, dat „onze Kerken, de Kerk des Heeren zijn, de Ware Kerk”.

De beide woorden met hoofdletters gedrukt, „de Ware Kerk”, onderstrepen nog eens nadrukkelijk de zin, dat onze Kerken de Kerk des Heeren zijn.

Hier staat niet dat de vrijgemaakte kerken, die leven in het Hoogeveense verband, openbaring zijn van de éne Kerk, die in de artikelen van het christelijk geloof wordt beleden en waarvan in antwoord 54 van de Catechismus wordt gezegd, dat de Zoon Gods deze Kerk van het begin der wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt, en dat deze gemeente of kerk bestaat

uit de uitverkorenen ten eeuwigen leven. Nee, hier staat, dat de vrijgemaakte kerken die leven in het Hoogeveense kerkenverband, die kerk zijn „in deze tijd”. Deze laatste beperking staat er nadrukkelijk bij. Misschien wordt ook bedoeld in dit land, maar dat laatste staat er niet met zoveel woorden bij.

Dit beweert ds D. van Dijk. Ik zeg opzettelijk dat het een bewering is.

Leg daarnaast eens wat in artikel 29 van de Nederlandse geloofsblijdenis wordt uitgesproken over dit punt van de ware kerk. Daar wordt gezegd dat men wel naarstiglijk en met goede voorzichtigheid uit het Woord Gods behoort te onderscheiden welke de ware kerk is, aangezien dat alle sekten die heden ten dage in de wereld zijn, zich versieren of bedekken met de naam der kerk. Daar wordt tot voorzichtigheid aangespoord. Daar wordt gewaarschuwd tegen het doen van beweringen. Daar doen alle sekten aan mee. Die beweren op dit punt maar wat. Die beweren dat zij de ware kerk zijn.

Wat is een sekte eigenlijk? Het begrip sekte wordt in artikel 29 niet omschreven. Men kan het woord misschien het beste weergeven door partij. De kerk is geen partij en een partij is geen kerk. Als een kerk tot een partij wordt of als een partij de allures van een kerk aanneemt zijn de gevolgen alleen maar heilloos.

2. Ten tweede lezen we nog eens het vervolg, „die in onderscheiding van alles wat zich „kerk” noemt, de enige Kerk is, die volledig zich houdt aan de Schrift en de Gereformeerde Belijdenis.”

Hier valt op dat het „Ware Kerk” wordt verduidelijkt door „de enige”. De enige die zich volledig houdt aan de Schrift en de Belijdenis. Zulks in onderscheiding van alles wat zich „kerk” noemt. In onderscheiding van de Christelijke Gereformeerde Kerken, de gereformeerde kerken die buiten het Hoogeveense verband zijn geplaatst, de Gereformeerde Gemeenten en de gemeenten van de gereformeerde bond in de Hervormde kerk om niet meer te noemen. Deze alle noemen zich „kerk” maar zijn het niet. Zij zijn geen openbaring van de éne heilige algemene Christelijke kerk die in de XII artikelen wordt beleden.

Zij zijn valse kerken. Het is duidelijk dat met de valse kerk die aan het eind van art. 29 getekend is in grondlijnen, de roomse kerk is bedoeld. Haar wordt verweten in art. 29 dat zij haar eigen traditie boven de Bijbel stelt, dat zij dus ook willekeurig met de sacramenten omgaat, dat zij zich meer op mensen dan op Christus grondt, en dat zij dus vanzelf de gelovigen vervolgt.

Hier wordt de belijdenis gebruikt door ds D. v. Dijk op een wijze die kennelijk in strijd is met wat in de belijdenis staat.

Wat ds Van Dijk schrijft is wel helder. Het is ook gemakkelijk voor zijn lezers. Als zij zijn beweringen aanvaarden zijn ze met het stuk van de kerk helemaal en in alle delen kant en klaar. Het zal er hier en daar wel ingaan. Er zijn al zo vreselijk veel vraagstukken waar je nooit meer klaar mee komt. Fijn, als je met dat van de kerk tenminste klaar bent. En zo simpel. Het is niet moeilijk. In geen enkel opzicht. Een klein kind kan het begrijpen.

Er staat nog wat in dit zinsdeel waar we de vinger bijleggen.

We lezen dat deze kerk, de enige is die zich „volledig houdt aan de Schrift en de Gereformeerde Belijdenis”.

Dat is een boude uitspraak. Het komt mij voor dat geen van die andere kerken, die zich „kerk” noemen, maar het

niet zijn, volgens ds D. v. Dijk, zulk een boude bewering zullen durven uiten met betrekking tot zichzelf. Ze zullen dat niet durven omdat zulk een boude bewering niet zou overeenkomen met wat zij belijden. In zondag 44 bijvoorbeeld met betrekking tot het kleine beginsel van gehoorzaamheid dat zelfs de allerheiligsten zolang als zij in dit leven zijn, maar bereiken.

3. Ten derde merken we op dat wat art. 29 belijdt omtrent de ware kerk niet mag worden losgemaakt van datgene wat in het nieuwe testament verstaan wordt onder ekklesia. Het statisch spreken over de kerk zoals ds D. v. Dijk dat doet is niet in overeenstemming met het nieuwtestamentisch begrip ekklesia. De samenhang met het werkwoord roepen, waarvan het woord ekklesia is afgeleid, mag nooit worden vergeten. De kerk is congregatio. Zij wordt door de Here Jezus vergaderd. In dit woord alléén spreekt reeds de geweldige strijd mee, die de Here Jezus op aard te voeren heeft. Kerk is overal daar waar deze roeping en vergadering door de Here Jezus Christus plaats vindt. En kerk is daar niet waar de Here Jezus niet roept en niet vergadert. Kerk is dus altijd veel meer dan een statisch begrip. Ook altijd veel meer dan een institutioneel begrip. Kerk is altijd een geestelijk, een pneumatisch begrip. Dit wil niet zeggen dat er niets van haar te zien is. Het nieuwtestamentische begrip pneumatisch betekent allermint „onzichtbaar”. De merktekenen van art. 29 wijzen op zichtbaarheid. Prediking, sacramentsbediening, christelijke tucht zijn geestelijke, zichtbare zaken. De geestelijke tucht dient, zegt art. 29 nog eens, haast ten overvloede in dit verband, om de zonden te straffen en beslist niet om hen die heilig leven naar het Woord Gods te straffen om dat zij de kerk „bestrafen over haar gebreken”.

Partijen doen dat. Politieke partijen. Als de kerk sekte, partij, is geworden, doet zij dat ook.

Calvijn heeft gezegd: „waar de prediking der waarheid is begraven, daar is tegelijk de kerk uit het oog verdwenen”.

4. In de vierde plaats leg ik de vinger bij de „kern”-gedachte van ds D. v. Dijk.

„Daardoor vormen wij een kern in het Nederlandse volksleven enz.”

Misschien moeten we voor deze gedachte terug naar het woord van de Here Jezus tot de discipelen over het zout der aarde en het licht der wereld. „Gij zijt het zout der aarde”. „Gij zijt het licht der wereld”. Daar zou een en ander bij te overwegen zijn dat uit de tekst zelf voor de hand ligt. We gaan er niet op in. Slechts één punt noemen wij, dat is dit, dat deze woorden van de Here Jezus vol zitten met de roeping. Laat zo uw licht schijnen voor de mensen enz. Matth. 5:13-16.

Ds Van Dijk schrijft over kern-van-het-Nederlandse volk-zijn weer zo statisch, dat de dynamiek die in deze woorden van de Here Jezus zit, er uit is. En om deze dynamiek gaat het.

De Heiland zegt niet: jullie zijn het zonder meer, maar jullie zijn geroepen het te zijn!

Zoals Hij op een andere plaats zegt: Gijlieden zult mijne getuigen zijn. De gemeente is geroepen getuige van de Here Jezus te zijn, niet opdat die discipelen, die „kern”, het Nederlandse volk zal redden, maar opdat de Here Jezus dit zal doen door hun getuigenis. We willen niet over woordjes vallen. Maar ds Van Dijk schrijft toch maar, dat door die „gezonde kern” het Nederlandse volk zal worden bewaard voor totale vervreemding van God en Zijn Woord.

Men kan bij deze geciteerde zin onk denken aan de élite-gedachte. De gedachte van: wij zijn het uitverkoren deel der natie! De gedachte van de farizeër uit de gelijkenis die zei: ik dank u Here dat ik niet ben als andere mensen.

5. Ik kom tenslotte bij de uitspraak over de verkiezing die ds D. van Dijk in het stuk dat we overnamen doet.

J. Meester - Amsterdam

„Ik zeg het met bevende ernst, het is vrucht enkel van Gods verkiezend Welbehagen, dat wij zijn mogen wat wij zijn,” zo schreef hij.

Hier komt de élite-gedachte sterk naar voren.

Op een vroom klinkende wijze. Dat is zo. Vrucht van genade.

De farizeër in de gelijkenis, die opging om te bidden, zei dat ook. Die dankte God. Die erkende dat het vrucht van genade was dat hij niet was als andere mensen. Dat hij het godvruchtige deel van het Joodse volk hielp vormen, was te danken aan de Gever van alle goede gaven.

Toch was zijn gesteldheid helemaal niet goed. Dat kan. Deze dingen luisteren nauw. De goede gesteldheid en de verkeerde liggen voor het oog der mensen heel dicht bij elkaar. Vlak bijeen.

Benauwend dicht bijeen.

We willen er op wijzen dat in ons gereformeerd belijden nimmer op een wijze als ds D. van Dijk dat doet over het verkiezend welbehagen wordt gesproken. Nimmer op soortgelijke zelfverzekerde wijze. Nimmer van uit een verholten élite-gedachte.

Leg eens naast een uitspraak als deze van ds D. van Dijk wat in onze belijdenis wordt gezegd over het verzekerd worden van de gelovigen van hun eeuwige, onveranderlijke verkiezing tot zaligheid in de D. Leerr. I, 12. Kijk eens naar de vruchten van de verkiezing, in het Woord Gods aangewezen, die daar genoemd worden. Die zijn niet in overeenstemming te brengen met welke élite-gedacht ook.

Leg eens naast zijn woorden wat in die zelfde D. Leerr. V-1 en 2 wordt beleden om-

trent het niet geheel verlost worden in dit leven van het vlees en het lichaam der zonde; en over de dagelijkse zonden der zwakheid en over de gebreken die aan de allerbeste werken der heiligen kleven. En over de vaste troost van de gelovigen ondanks hun eigen zwakheid en gebreken. Doet u dat, dan proeft u een heel ander klimaat van denken en spreken dan in het spreken van de farizeër uit de gelijkenis van de Here Jezus openbaar wordt.

Misschien zou iemand willen tegenwerpen dat ds D. van Dijk schreef over de verkiezing van de kerk en niet over de persoonlijke verkiezing tot zaligheid. Deze tegenwerping zou de zaak er niet beter op maken. Dit is een scheiding die onze gereformeerde belijdenis niet kent. In art. 29 waar het gaat over de zichtbare merktekenen van de kerk, wordt in één adem gesproken over de merktekenen der leden van de kerk. De kerk is niet een institutionele zaak, die je kunt nemen los van de leden der kerk. De kerk is de gemeenschap der heiligen. Zij is het lichaam van Christus. Het „instituut” is naar het spreken van de gereformeerde belijdenis, niet een zaak die op zichzelf mag worden genomen. Doe je dat, dan maak je je schuldig aan institutionalisme. Dat is afwijking van de gereformeerde belijdenis. En van de heilige Schrift.

Het is een benauwende zaak dit institutionalisme te moeten constateren bij deze woordvoerder van die kerken waarvan hij durft zeggen dat het „de enige kerk is, die volledig zich houdt aan de Schrift en de Gereformeerde Belijdenis.”

weerhoudbaar tot zijn ontmoeting met de satan zelf (IX, 768-788). Dat is inderdaad de onvermijdelijke consequentie van Iwán's theologie, die verankerd is in zijn persoon en zijn ziekzijn. Hij ontmoet de duivel in zijn eigen huis, en hamert er met alle geweld op dat het een hallicinatie is. Daarin heeft hij enigszins gelijk, maar niet ten volle. De duivel handhaaft zijn incognito en laat tegelijk een beetje merken wie hij is. We vinden het incognito uitvoerig beschreven op p. 769: hij was een russische gentleman, niet jong meer, met een kortgeknipt puntbaardje, en droeg een bruin jasje dat kennelijk van een uitstekende kleermaker stamde maar er behoorlijk versleten uitzag; zijn overhemd en sjaal waren wel chique, maar bleken bij nader toezien groezelig en versleten. De idee van satans incognito kan door de auteur zelf gevonden zijn, en in dat geval mag het een geniale vondst genoemd worden.

Vaak is een onderzoek ingesteld naar de psychologische kennis van Dostojewskij, maar bij mijn weten niet naar zijn theologische ontwikkeling: alleen Romano Guardini komt zijdelings daarover te spreken. De levensgang van Iwán Karamázow loopt langs theologische banen en culmineert in zijn ontmoeting met de duivel. Vraagt de lezer daaromtrent, of er sprake is van hallucinatie dan wel van een reële ontmoeting, dan vindt hij in het hoofdstuk (768-788) zowel het een als het ander, en juist dat moet de schrijver bedoeld hebben: het een sluit het ander niet uit; en het is duidelijk niet om artistieke reden, dat de schrijver beide mogelijkheden voorstelt, integendeel, het ligt in de aard van de zaak, en kan pas in de tweede plaats een artistieke functie hebben. Dostojewskij's duivel-figuur is een bijbelse fantasie. De duivel blijft hoffelijk, ook als Iwán grof wordt. De schrijver gaat er van uit dat de satan een 'onstoffelijke' geest is, die zich echter kan incarneren; die opvatting is tot heden toe verbreid, ook met betrekking tot de trouw gebleven engelen, maar ze werpt meer problemen op dan de opvatting, dat zowel engelen als duivelen lichamelijk bestaan, in een anders gestructureerde lichamenlijkheid dan de ons ietwat bekende. Dostojewskij's opvatting omtrent satan is zeer ingewikkeld, en dat bewijst dat hij ernst maakt met dit onderwerp. In Iwán's ontwikkelingsgang is de ontmoeting met de duivel een noodzakelijk culminatie-punt. Dostojewskij's duivel-figuur overtreft de Mepristopheles-gestalte uit Goethe's Faust, en overtreft de duivel uit Van Edens *De broederveete* uit 1912, die mogelijk Dostojewskij van verre heeft nagevolgd. De duivel maakt melding van de grootinquisiteur en van de zelfmoord-theologie van Kirilow, zeer tot ontevredenheid van Iwán Karamázow. In *Boze geesten* verklaart Stawrógin aan de duivel te geloven, en wel aan een persoonlijke duivel (711), en hoezeer deze uitspraak fungeert in de figuur van de goddeloosheid, het is aanvaardbaar dat dit ook de persoonlijke mening van Dostojewskij is geweest. Een artistiek, maar vooral confessioneel hoogtepunt in het hoofdstuk over Iwán's ontmoeting met de duivel is, dat Iwán hem de vraag stelt of hij gelooft dat God bestaat; en het antwoord is volmaakt satanisch: „Mijn beste, bij God, ik weet het niet” (778).

Hiermee willen we onze artikeltjes over Dostojewskij beëindigen. Het is maar een vluchtige en zeer fragmentarische kennismaking geweest. Indien schrijver dezes er in geslaagd is, ietwat voelbaar te hebben gemaakt dat Dostojewskij nog volkomen actueel is, d.w.z. klassiek, doordat zijn oeuvre de tijd van zijn ontstaan verre heeft overleefd, dan mag ondergetekende met iets van tevredenheid constateren, zijn doel te hebben bereikt.

K. J. Popma - Utrecht

DOSTOJEWSKIJ HERDACHT

V

Grootinquisiteur en duivel

De tweede fase van Iwán's theologisch denken loopt als vanzelf in de derde over, nog iets makkelijker dan de overgang van de eerste etappe in de tweede. Want de inhoud van de legende van de groot-inquisiteur is, dat de kerk de voorschriften van de Christus niet heeft kunnen volgen, maar, om iets voor de mensen te kunnen betekenen, de weg van satan gegaan is: brood geven, de wereldmacht verwerven, en een enkele maal een wonder doen. De legende gaat er van uit, dat de Christus in de zestende eeuw, de tijd van de autodafés in Spanje, op aarde is teruggekomen en opnieuw wonderen doet: zieken worden genezen, een oude blinde man wordt ziende, een gestorven meisje wordt opgewekt. Prompt wordt Christus gevangen genomen op last van de kardinaal en groot-inquisiteur, die Hem in de gevangenis bezoekt. Het grootste deel van de legende wordt ingenomen door de uiteenzetting van de groot-inquisiteur, die zijn gedemoniseerde kerk verdedigt en de schuld op zich neemt met zijn mede-leiders: een andere weg was er niet, als men de volksmassa's wilde helpen. „Oordeel Zelf wie gelijk heeft gehad: U of degene die U toen in verzoeking heeft gebracht!”, 313. „Als U de heerschappij over de wereld en het keizerspurper aanvaard had zou U een wereldrijk hebben gesticht waar overal vrede heerste.”, 320. De groot-inquisiteur verklaart dat hij en zijn groep het werk van Christus hebben verbeterd, 323. De overtuiging van Iwán Karamázow kan in het kort weergegeven worden met: voor de Christus is geen plaats in de wereld, ook niet in de kerk. De stokoude kardinaal, de groot-inquisiteur, houdt in de gevangenis tegen Christus een zeer lange redevoering om zijn standpunt en dat van zijn groep — volgens Iwán is die groep de kerkleiding en in die zin de kerk zelf — uit te leggen en te verdedigen. Terecht legt Romano Guardini er enige nadruk op, dat de inhoud

van de legende de geloofsovertuiging is van Iwán, niet die van Dostojewskij: zoals bij elke andere figuur blijft ook hier de schrijver als een volmaakt regisseur buiten het toneel, hij vereenzelvigd zich met geen van zijn figuren; „want de gestalten van de grote dichter gehoorzamen hem niet, maar volgen hun eigen wetten en zijn dieper dan hij zelf” (179). Het is de tragische en opstandige Iwán, die zijn geloof belijdt inzake de kerk. Hij gelooft niet een heilige, algemene, Christelijke kerk, maar een in haar leiding onheilige, onchristelijke, gedemoniseerde kerk. Voor de ontwikkelingsgang van Iwán, tevens zijn ziektegeschiedenis, maar ook zijn theologische geloofsgeschiedenis houdt dit in, dat hij steeds dichter bij het mysterie van het kwaad, de persoonlijke duivel zelf komt. Zijn studie van het kerkrecht bracht hem met ijzeren consequentie tot het aanvankelijk ontwaren van de duivelse verzoeking binnen de structuur van het kerkverband. Maar hij kon op zijn theologische denkweg geen halt houden: hij móest vroeg of laat de vraag onder ogen zien, hoe ver de macht van de boze in de kerk reikte. De legende is daarop het antwoord: de macht van de boze in de kerk is onbeperkt; het ligt in de structuur van de kerk als zodanig besloten, dat ze de Christus niet alleen corrigeert, maar ook uitbant en wil verbranden. In de legende komt het zo ver niet. De kardinaal-grootinquisiteur spreekt, de Christus zegt geen woord, *Hij is er alleen maar*, en als de kardinaal uitgesproken is, groet de Heiland hem met een afscheidskus en verlaat de gevangenis. Daarom kan Aljosja zeggen: „Jouw poëem is een loflied op Christus”, 323. Guardini noemt de kerk volgens het geloof van Iwán Karamázow de ruimte van het *kerkisme* („Ekklesialismus”, 177), en daaronder verstaat Guardini de ergste tegenstander van de zaak van Christus: niet het „eenvoudige ongelooft”, maar „de omkering van de levende religie in een systeem van sacrale garanties, formules en practijken”. „De grootinquisiteur is Iwán zelf”, 189. Zijn belijdenis omtrent de kerk als gedemoniseerde ruimte leidt hem on-

WIJ HADDEN EENS EEN KIND

In de armoedetijd van de dertiger jaren gebruikte een populaire duitse romanschrijver deze titel voor een van zijn sociale romans. Het boek ken ik niet meer, zelfs de schrijver wil ik vergeten zijn. Maar de titel nagelde zich in mijn memorie.

Wat een diepe tragiek schuilt daar in: te moeten vertellen over een kind, dat er niet meer is. En — aangezien deze schrijver zich bezig met de sociale nood van zijn dagen bezig is — moet het kind wel vanwege de maatschappelijke ellende gestorven zijn.

Er is nog zeker een zin in mijn herinnering gespijkerd. Dat is vlak voor een peritokoma uit Max Havelaar's toespraak tot de hoofden van Lebak: „waarom is de arme treurig en vloekt de vruchtbaarheid van zijn vrouw?”

Zo kan de nood te hoog zijn dan dat kinderen gewenst zijn. Zo kunnen kinderen ook jong sterven, omdat het leven hun geen plaats biedt. En dat is erg: als Gods zegen ons te hoge lasten oplegt om te worden aanvaard; als de erfenis geweigerd wordt. Maar het kan erger. Het kan zijn dat een moeder vanwege de schande haar kind niet wenst en er zich van ontdoet. Dat is wel heel erg en een beschuldiging tegen de samenleving. Maar dan kan het nog erger. Het kan zijn dat een moeder vanwege haar weelde het kind niet wenst...

Nu, die tijd is aangebroken. Was een zwangerschap voorheen misschien ongewenst vanwege armoede — of ook vanwege schande... Vandaag, nu algemeen overvloed bestaat en alle schande-taboes met goed gevolg doorbroken zijn, vandaag worden kinderen „voorkomen” omdat ze niet in ons luxe-leven passen. Frustratie van hun ouders te veel beperken, frustratie is hun gezegd, opleggen!

Maurice Maeterlinck heeft in zijn aangrijpende boek „l'Oiseau Bleu” geschreven over de kinderen, die nooit geboren zijn: een ontelbare schaar kinderen. Dat leger groeit vandaag. Want vandaag hoeft een aanstaande moeder niet meer naar Engeland om een „vruchtje te laten wegnemen” — ze kan in ons eigen land veilig, snel en voordelig terecht. In Rotterdam, waar reeds enige maanden een abortuskliniek werkte, is deze kliniek thans „officieel” geopend. De overheid weet er van, kamerleden waren er bij, de NVSH stuurt aan op het openen van nog veel meer klinieken en het hek is van de dam. Want wat algemeen plaats vindt kan door de wetgever niet meer strafbaar worden gesteld.

Het adres in Rotterdam is steeds in de krantenberichten vermeld. Wie het ziet die merke daar op. Het is de Eben-Haëzerstraat. Wat betekent die naam ook weer? U vindt hem in het eerste boek van Samuël. Toen de Israëlieten in de naam des Heeren de heidenen definitief van de heilige grond hadden teruggeslagen richtte Samuël een steen op tussen Mizpa en Sen, noemde dat gedenkteken Eben Haëzer en zei: „tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen”. In de straat, die naar de daden des Heeren is genoemd, laten vrouwen zich verder door mensen helpen; van haar kind afhelfen. Haar hulp is niet langer in de naam des Heeren, die hemel en aarde mitsgaders de mens heeft geschapen — maar in de letters NVSH.

—o—

De Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming, die al jaren bezig is de grondslagen van onze gezinnen — dat is van de samenleving — te ondergraven, zond volgend per televisie een abortus provocatus onlangs uit. Schrik er niet van en wees blij als u het niet gezien hebt: de complete vernieling van een mens-in-aanbouw duurde niet meer dan zes minuten; u kon er op wachten. Het was zelfs simpel dat — op de kanten. Het werd den — veel kijksters in de war waren gebracht en meenden dat ze slechts de voorbereiding van de eigenlijke vruchtafdrijving hadden gezien!

De afdrijving geschiedde namelijk door middel van een fijn buisje, dat machinaal werd aangezogen. Het embryo, dat aan het einde van de derde maand ongeveer 7½ cm lang kan zijn, en alsdan alle onderdelen van het menselijk lichaam compleet bezit, is dan nog zo fragiel — zegt de krant — dat het door de zuigkracht van de pomp wordt uiteengerafeld en vloeibaar met de overige inhoud van de baarmoeder door het buisje wordt weggezogen.

Zeer terecht zei iemand de volgende dag voor de radio: bij zo'n uitzending zou het je haast ontgaan dat „tussen neus en lippen door een mens-in-aanbouw wordt weggezogen”. Maar waar deze moord met voorbedachten rade officieel geduld wordt, zo weinig kosten en tijd vergt, discreet in de tijd van de lunchpauze of als de kinderen naar school zijn zelfs even kan worden uitgevoerd... zijn langzamerhand de meeste hinderpalen overwonnen.

Hippocrates leerde (425 jaren voor Christus) dat de arts tot taak heeft het leven te beschermen. Maar een jurist vroeg onlangs in het openbaar of het niet tijd wordt samen op te komen voor de rechtelozen in de maatschappij, die blijkbaar geen beschermers hebben en die toch tenminste zo veel recht op het leven hebben als hun voorgenaars, artsen inclusief. In ons land worden jaarlijks 200 geboren kinderen door hun ouders gedood. De ouders zijn strafbaar. Duizenden kinderen worden door hun ouders voor het leven verminkt. De ouders zijn strafbaar. Maar tienduizenden, zo niet honderdduizenden, worden reeds voor hun geboorte vernield. De ouders krijgen geen straf. De vraag dringt zich op: waar ligt de grens voor de bedrijvers van deze wandaden?

Er is een theorie geweest, dat een mens pas mens werd op het ogenblik van zijn geboorte: op dat moment begon zijn eigen ademhaling en zou de „geest” in hem varen. Die theorie is niet houdbaar gebleken; we laten het bewijs even rusten — de theorie dat een vrouw geen „ziel” zou hebben is ook losgelaten, zonder nader bewijs. De grens tussen het mens-zijn en nog-niet-mens-zijn komt u dan ook, ondanks alle wetenschappelijke en pseudowetenschappelijke lectuur, nimmer tegen. Er zijn mensen met een enorm ver herinneringsvermogen. Bij getrainde oosterse filosofen kan de herinnering zelfs, naar men zegt, tot de dag van hun conceptie teruggaan. Daargelaten of dit mogelijk is blijft toch maar één conclusie: dat het menselijk leven, dat de menselijke persoonlijkheid zijn aanwijst, begint niet pas bij zijn geboorte, niet in de voorafgaande maanden — maar op het ogenblik van de conceptie: het moment waarop de vrouwelijke en mannelijke cellen elkaar ontmoeten, samensmelten.

Het is aan deze grove materialistische tijd voorbehouden om de mens te waarborgen als een gewichtshoeveelheid vlees en been. Maar ook zonder herkenbaar vlees, ook zonder gevormd been, staat een „vormeloos begin” in Gods boeken geregistreerd (zegt psalm 139) als een mens; niet minder dan dat. En zo'n mens weg te zuigen door een pipet is weliswaar minder spectaculair dan wat Kaïn deed; maar het komt wel op hetzelfde neer.

—o—

Neemt u me niet kwalijk, dat ik u hieronder het „dagboek van een kind” voorleg; een ontroerend stukje proza, dat door onze pers wandelt, duk het rooze blad „Waarheid en Leven” uit het Duits overgenomen.

Het is geheel overeenkomstig de wetenschappelijke waarnemingen opgesteld — dus zeg nu niet, dat „alles maar fantasie” is. (Mensen zonder fantasie zijn op weg robots te worden.) In dit korte dagboek van een ongeboren kind vindt u net precies wat de medische wetenschap u over het prille men-

selijke borduurwerk weet te vertellen. En het slot van psalm 139 is in dit verband aangrijpend: o God, dat Gij toch de goddelozen — die mannen des bloeds — ombracht! Zou ik niet haten die U haten? Ik haat hen met een volkomen haat.

Dagboek van een kind

1 Juli. Vandaag begon mijn bestaan en al ben ik nog kleiner dan de punt achter deze zin, ik ben er.

7 Juli. Nu ben ik een week oud, maar men herkent mij nog niet. Ik zie er uit als een tros met 150 druiven en zoek mij een vast plaatsje in het kamertje van mijn moeder, om te groeien.

9 juli. Mijn lichaampje begint zich te vormen. De 150 cellen van eergisteren zijn nu vele duizenden geworden, waaruit zich organen beginnen te ontwikkelen.

15 Juli. Mijn eerste aders zijn er en mijn kopje wordt steeds mooier.

25 Juli. Mijn hartje begint te kloppen. Het is nog wel heel klein, maar toch in verhouding tot mijn hele lichaampje negen keer zo groot als dat van jou, lieve Mama.

27 Juli. Mijn armpjes groeien snel, maar mijn beentjes hebben moeite om dit tempo bij te houden.

30 Juli. Ik ben nu al 10.000 keer zo groot als op de eerste dag. Zó groot ben ik met mijn 4 millimeter weliswaar nog niet — maar alles is er al: ogen en oren, mond en hersenen, nieren en lever.

2 Augustus. Vandaag heb ik allerliefste vingertjes gekregen. Daarmee zal ik mij goed aan je vasthouden, lieve Mama.

6 Augustus. Nu heb ik een snoezig neusje. Mijn oren zijn ook helemaal klaar en lijken op die van jou.

14 Augustus. Men zou mij al kunnen fotograferen; ik zie er al net zo uit als bij mijn geboorte. In de eken vormen zich al melktandknoppen. De hersenen zenden al impulsen uit naar de andere organen. Het hart slaat snel. De maag, de lever en de nieren werken goed.

16 Augustus. Vandaag heeft Mama ondervonden dat ik bij haar ben. Waarom maakt zij zich zorgen?

27 Augustus. Ik heb oogleden gekregen. De stembanden zijn ook gevormd. Als ik lucht had zou ik van vreugde willen kraaien, want men kan het al duidelijk zien: ik ben een meisje.

29 Augustus. Ik kan pijn voelen. Oogleden en handpalmen reageren op aanraking. Dan trek ik even met mijn oogjes of maak een echte vuist.

30 Augustus. Ik kan mijn voorhoofd al fronsen, net of ik wil nadenken. Dat doe ik dan ook, want ik kan mij echt niet voorstellen waarover Mama zich zorgen maakt.

3 September. Het is wonderlijk. Ik adem, ik slik vloeistof in en toch doet me dat niet stikken want Mama zorgt steeds voor de nodige zuurstof. Onder ons gezegd is dat slikken belangrijk voor de vorming van longblaasjes.

18 September. Nu kan ik al „duimen”, lieve Mama. En dat doe ik ook, opdat alles goed met ons beidjes mag aflopen. Als ik de bovenlip ophef is het net of ik lach. De geleerden zeggen wel, dat het alleen maar een voorstadium is van de zuigreflex. Maar voor jou is het toch echt een lachje. Want ik voel me bij jou geborgen en volkomen gelukkig.

19 September. Vandaag wil Mama mij, op aandringen van anderen, laten doodmaken. Doe het toch alsjeblieft niet, lieve Mama. Er zijn toch zo veel mensen, die je in je zorgen willen bijstaan?

—o—

Hier eindigt het „dagboek”. U kunt raden wat er gebeurd is. Ouders (of mensenparen) die deze daad op hun verantwoording namen zullen eens voor Gods rechterstoel verschijnen. Of ze er aan geloven of niet — ze zullen er eens aan moeten geloven. En de vraag zal klinken: Waar is Abel, uw broeder?

Dan zullen ze moeten belijden: we hadden eens een kind...

D. W. L. Milo - Vierhouten

Griekenland, een uitdaging aan de christenen van Europa

DOOR DS ANDREW TSANGALIDES

Broeders en zusters,

Zoals ik beloofde, zou ik omstreeks deze tijd terugkomen op mijn bedelbrief, die ik ten behoeve van de zendingsgemeente te Thessaloniki ruim een maand geleden in Opbouw heb geplaatst. Welnu, het is er wonderlijk goed mee afgelopen. Het hele bedrag is er en er is nog bijna duizend gulden over. Dat komt ook wel, omdat ik voor de \$ 1500 niet f 6000,— behoefde te betalen, zoals ik dacht en schreef, maar slechts ruim f 5000,—. Dat scheelt ca. f 1000,—, eigenaardig genoeg net het bedrag, dat over is. En nog staat het niet helemaal stil. De hoofdstroom kwam los in de eerste en tweede week na de plaatsing. Er kwam duidelijk een tweede top vanwege mensen, die Opbouw uit de tweede hand lezen. En nu sijpelt het nog steeds wat na van mensen, die zeker hun kranten-bak opruimen. Leuk, om dat zo te volgen. Maar ook verder een geweldige ervaring, om zo'n actie te mogen leiden. Elke morgen keek ik met een intens plezier uit naar de post.

U zult het wel goed vinden, dat ik niet een vervelende opsomming van alle giften ga maken. Je vraagt je trouwens af, of de daarbij gebruikelijke afkortingen in een kleine kring als de onze niet gewoon doorzichtig zijn. Zoals iemand (niet de persoon zelf) heel geestig op de kaart schreef: ieder weet toch wel, wie D.W.L.M. te V. is. In plaats daarvan heb ik twee vertrouwde broeders uit mijn gemeente gevraagd, mijn administratie even te controleren. Ten teken, dat ze dit gedaan hebben, zetten zij met mij hun naam hieronder.

„Hierdoor voorkomen wij verdachtmaking bij deze overvloedige opbrengst, die door onze handen gaat” (Paulus). Het geld, d.w.z. de \$ 1500, is al weggestuurd en veilig overgekomen. Behalve een ontvangstbewijs heb ik daar al enige roerende reacties vanuit Griekenland op gekregen. Van ds Antoniades en van ds Tsangalides beiden een persoonlijke brief en van de laatste tevens een stuk met foto voor in het kerkblad. De bedoeling is, dat het hierbij gaat. Als u het gelezen hebt, zult u het wel met me eens zijn, dat we er geen vraag van behoeven te maken, waar we met de resterende f 1000,— heen moeten. Met grote vrijmoedigheid vragen ze ons immers om een meer permanente hulpverlening, als ik hen tenminste goed begrijp.

Alles goed en wel, zegt u, maar dan wil ik toch eerst wel

eens weten wat voor Christenen dat zijn. Eerlijk gezegd, ben ik daar ook wel benieuwd naar. Ik heb de gedachte, dat het methodisten zijn, preciezer gezegd, dat engelse methodisten dit evangelisatie-werk in Griekenland, zoals in zoveel landen, begonnen zijn, waarbij hun eerste toelag was, Griekse jongens op hun Londense bijbelscholen te plaatsen. Ds Tsangalides heeft 't daar immers over.

Het belangrijkste is natuurlijk, dat het voor ons herkenbare christenen zijn. Dat is geen vraag; het blijkt uit het artikel van ds T. zonneklaar. Maar de vraag naar hun identiteit stellen wij ook niet uit wantrouwen, maar uit belangstelling.

Vindt u het overigens niet frappant, dat ds T. in een bedank-stuk alweer om wat anders vraagt? Even denk je, als je dat leest: nou, nou, kan het niet wat bescheidener? Maar dan realiseer je je al gauw, dat deze broeders geen frases gebruiken, als ze zeggen, dat ze dit van de Here gekregen hebben. Dat nemen ze helemaal serieus en daarom vragen ze, terwijl ze bedanken. Ze bidden, terwijl ze danken. Ze laten hun begeerten in alles door bidden en smeken, met dankzegging, bekend worden bij God — en bij ons. Hebt u God wel eens gedankt, zonder Hem tegelijk iets te vragen? Terecht niet. Dat is geen onbescheidenheid, dat is vrijmoedigheid.

Hoe nu verder? Ik denk, dat ik van de zomer maar eens een vakantie-trip naar Thessaloniki ga maken. De broeders daar hebben zeer hartelijk hun huizen voor me open gezet. En daarna zullen we wel verder zien.

Zoals we in Spanje voor de evangelisatie onder de rooms-katholieken iets mogen doen, zo kunnen we in Griekenland misschien helpen in de evangelie-verkondiging onder de grieks-katholieken. Wie weet.

En wat die duizend gulden betreft, die over zijn: zodra het werkelijk helemaal droog geworden is, zal ik ook dat bedrag naar ze toesturen. Ze hebben het nog harder nodig dan ze zeggen, denk ik. En ik zal dan ook vragen, of zij voor óns willen bidden, zoals wij het voor hen zullen doen. Want het moet een voorrecht zijn, zulke lieve broeders en zusters tot voorbidders te hebben.

Tot slot een woord van de collecterende Paulus: Gode zij dank voor zijn (!) onuitsprekelijke gave, (2 Cor. 9:15).

ds H. de Jong

C. Groot
V. v. Halm

„Kom over naar Macedonië en help ons”.

Na vijf dierbare jaren van noeste studie in het Woord van God op twee bijbelscholen, bezocht ik eens John Wesley's chapel in Londen. Toen ik de kapel binnenging, dacht ik terug aan die dagen, toen de Geest van God opleving bracht in Engeland door middel van deze waarlijk grote en tegelijk realiseerde ik mij, dat niet alleen menselijke inspanning maar een geestelijke opleving vanwege de Geest van God het hoofd zou kunnen bieden aan de geestelijke nood van mijn land, Griekenland. Een schreeuw diep uit mijn hart kwam naar boven. O Here, doe dit nog eens, doe dit nog eens! Ik geloof stellig, dat alle christenen het erover eens zijn, dat wij deze komst van de Heilige Geest nodig hebben, willen we in staat zijn onze grote taak te vervullen.

Ik ken de grote nood van mijn land, Griekenland. Ik ben hier geboren en opgegroeid in de staatskerk en tot op mijn zeventiende jaar had ik nooit van de heilsboodschap gehoord; nooit was ik op een zondagsschool geweest; niemand had met me gesproken over mijn geestelijke nood en ik had nog nooit een bijbel gezien. Toch had ik lange jaren dienst gedaan als koorknaap gedurende de drie uur lange liturgie iedere zondagmorgen.

De situatie hier is erg aandoenlijk. Er is veel duisternis, onwetendheid, bijgeloof, zonde en ongelof in de harten van het merendeel van de 8.500.000 Grieken. De 8000 priesters van de staatskerk hebben erg weinig gedaan om de mensen in hun geestelijke noden te helpen. Zij sporen de mensen niet aan de Bijbel te lezen, omdat zij die zelf niet kennen. De mensen hebben de kerk verlaten en slechts 3 of 4% bezoekt de mis op zondagmorgen. Elk jaar gaan er zestigduizend de eeuwigheid in zonder Christus en zonder hoop. Een van hen was mijn grootvader, die 76 jaar oud geworden is en, ofschoon hij zijn hele leven koorzanger geweest is, nooit een evangelie-prediking gehoord noch ook een bijbel gezien heeft. Griekenland is een onontdekt zendingsveld. Er zijn 7000 dorpen, stadjes en steden in Griekenland en slechts in een veertigtal daarvan is er een evangelist. De behoefte van de mensen om opnieuw over de „onbekende God” te horen en de schreeuw van miljoenen in dit oude land „kom over naar Macedonië en help ons” is nog steeds dezelfde als in de dagen van de eerste eeuw der christenheid. Mijn vrouw en ik doen al jaren lang ons best, ons volk met het evangelie te bereiken. Wij voelen ons verantwoordelijk voor ons volk. Ons hart is gewonnen door de genade van God en nu willen we werktuigen in 's Heren hand zijn om door Hem te worden gebruikt in het brengen van veel zielen tot de kennis des heils.

Wij arbeiden in de dorpen van Macedonië en in de stad Thessaloniki. In deze stad met haar 650.000 inwoners is veel werk te doen. Wij hebben een kleine kerk met veertig leden en de Here zegent onze activiteiten. Het is een levende en actieve kerk. We hebben enige jonge mensen, die onlangs tot behoudenis gekomen zijn en zij zijn vol ijver en liefde voor de Here en het zijn actieve leden.

In de afgelopen drieënehalf jaar is het door 's Heren voorzienigheid en met medewerking van anderen mogelijk geweest, onder ons Griekse volk 4000 Nieuwe Testamenten, 700 bijbels, 370 brochures en 6500 folders te verspreiden.

In veel dorpen in Macedonië zijn er afzonderlijke gelovigen, die de Bijbel lezen en van tijd tot tijd zoeken wij ze op en bemoedigen wij ze in het geloof. Wij bidden de Here meer deuren voor ons te openen in dit behoeftige land en ons te leiden tot vele hongerige zielen.

Nu al een paar jaar zaten we erg verlegen om een lokaal voor onze zondagsschool. We hebben er vaak om gebeden. Er kwam een gelegenheid te koop, dichtbij onze plaats van samenkomst, voor ongeveer \$ 4000. Onze kerk had ongeveer \$ 2500. De andere \$ 1500 ontbraken nog. Wij zijn u allen, lieve broeders en zusters in Holland, dankbaar, dat u ons het ontbrekende gegeven hebt. Toen ds H. de Jong ons het geld stuurde, waren onze harten verblijd en prezen de Here. U bent zeer goed en vriendelijk voor ons geweest. Moge de Here u allen rijkelijk zegenen.

Wij nodigen u uit te bidden en te zorgen voor ons, die het evangelie aan vele zielen in dit oude land zoeken bekend te maken. Bidt voor ons, en vraag ook anderen dit te doen. Weest onze medewerkers in de prediking van het evangelie in dit behoeftige land.

De Here heeft nog een andere evangelisatie-methode onder onze aandacht gebracht: het is de evangelie-film-dienst. Er zijn veel evangelie-films van het Moody-Instituut, die in de dorpen en in vele steden vertoond kunnen worden. Sommige zijn in het grieks vertaald en kunnen met veel goede resultaten gebruikt worden. We hebben ons eigen vervoer om naar de dorpen te gaan. De films worden ons gratis beschikbaar gesteld, maar we hebben niet zelf een projectie-apparaat. Zo'n apparaat met alle nodige toebehoren, dat voor onze situatie dienstig zou zijn, kost wel \$ 2200. We zouden er hier om één willen vragen: Bauer, type P.W.S.W 1661, lampen: 375-1000 W, nr. 506 265, 50 nr. 220 v. 6-11 A, Made in Germany. Dat is 'n goeie en kan gemakkelijk naar de dorpen meegenomen worden. Wij bidden zeer, dat God ons van dit apparaat wil voorzien om zo in staat te zijn, het evangelie ook op deze manier aan ons behoeftige volk door te geven.

Ik sta op deze plaats als die oude Macedoniër om u de uitdaging van Griekenland over te brengen. Ik schreeuw uit mijn hart, om u te zeggen: „Kom over naar Macedonië en help ons”.

Ik bid, dat God u deze aandacht voor Griekenland voortdurend voor de geest wil houden en dat u onze medewerkers wilt zijn, om vele van deze dierbare mensen te brengen bij het kruis van onze Heiland, de Here Jezus Christus.

ds Andrew Tsangalides,
13 Sokrates st.
Stavroupolis - Thessaloniki
Griekenland.

BRIEF

(4)

Tussen haakjes

Beste Evelien,

Enkele lezers verklaarden mij, dat zij in de mening verkeerden, dat jouw brief niet authentiek was, maar door mij gefantaseerd.

Dan zou, eerlijk gezegd, deze reeks in mijn ogen alle smaak verloren hebben.

Niet voor niets sprak ik van **planken-koorts** in het eerste brief-artikel.

Ik ontvang deze brief volstrekt onverwachts, na het eerste artikel „Ouders-van-nu”. Hij is volkomen authentiek, onuitgelokt, van een mij toen onbekende afzender. Ik zag mij, geheel onverwachts, genoodzaakt, boven het viertal artikelen, dat ik mij had voorgesteld, alsnog een negental op te stellen over een onvoorzien onderwerp, op korte termijn. Bepaald geen buitenkansje!

De tweede vraag

Het lijkt mij zaak, na enige onderbreking, om te beginnen aan je tweede vraag. Om praktische redenen. Bovendien zal de eerste daarin nog wel doorspelen.

„En ik zit met meer. Die pil b.v.

Uitgaande van het bijbelse standpunt dat het huwelijk niet alleen en niet primair is om kinderen te verwekken, maar het doel van het huwelijk vooral is: het vormen van een liefdesgemeenschap — met God! — zou ik de anti-conceptiepil graag een tijdje (een half jaar, een jaar?) willen gebruiken. Om ook lichamelijk ten volle van elkaar te kunnen genieten (Deut. 24 : 5) om eerst nog een poosje vrouw te kunnen zijn voor mijn (a.s.) man”.

1. „Die” pil

Je kunt, wat hier volgt, moeiteloos omkegelen door te zeggen, of ook alleen maar te denken, dat ik gemakkelijk praten heb, omdat de pil mij niet meer kan hypnotiseren. (Lucas 1 : 7 slot).

Ik vraag alleen maar, of dat beslissend is. Zou iemand, die nooit een slaapmiddel heeft gebruikt, zijn naaste, die dat wel doet, hiervoor niet mogen waarschuwen? Juist omdat hij het altijd zonder heeft gedaan en daar wel bij voer?

Merkwaardig. Je spreekt van „die” pil, ook in je eerste vraag. Op distantie. Wat huiverig. En je „zit ermee”. N.B. een nieuw, technisch middel, goedkoop, gemakkelijk verkrijgbaar bij de pharmacie, door bijna ieder volkomen onschuldig genoemd, dat toch maar ruimte en vrijheid geeft aan tallozen, die anders in grote angst zouden leven. Wat let je eigenlijk!

Misschien mag ik je iets vertellen van de introductie van dit apparaat in onze kring, hoe het voet aan wal zette en zijn pseudo-burgerrecht verkreeg.

2. Uit de kliniek...

In 1960 kwam er een voortreffelijke brochure van de pers, een referaat-in-druk van ds G. Visee: „Enige aspecten van de sexualiteit”, gehouden op de predikantenconferentie te Kampen van 26 sept. 1960. Onder de titel: „Geboorten-regeling”? „Mede ter voorbereiding van een tweede conferentie, waarvoor ook artsen zullen worden uitgenodigd”.

Deze conferentie volgde in het voorjaar 1961.

Twee psychiaters voerden het woord en schetsten noodtoestanden in hun praktijk: nagenoeg-imbecielen die gehuwd waren, en regelmatig imbeciele kinderen kregen. Straks een last voor de maatschappij. Wat te doen? Zij adviseerden deze mensen, de pil te gebruiken om zo hun procreatie te verhinderen.

(Uit het feit dat zij adviseerden, blijkt wel, dat zij de persoonlijke verantwoordelijkheid van de betrokkenen in acht bleven nemen.)

Zij legden nu aan de conferentie de vraag voor, of zij hiermee juist handelden.

Tegen deze vraag heb ik — ik was lid — toen bezwaar gemaakt. Niet waar? Wat een arts adviseert in zijn praktijk staat niet aan buitenstaanders ter beoordeling. Als hij in zijn praktijk op een grensvraag stuit — d.w.z. een vraag die buiten zijn vakwetenschappelijk bereik ligt — en hij geeft daarin toch een vrijwel bindend advies, dan is hij daarvoor zelf verantwoordelijk. Dan kunnen daarover achteraf geen biechtvaders worden geraadpleegd die de situatie en (compos-) mentaliteit niet kunnen beoordelen.

Dat bleek dan tenslotte ook niet de eigenlijke bedoeling.

3. ... naar de normale samenleving

De vraag diende nl. als hefboom naar de situatie van diegenen, die — anders dan de imbecielen — volkomen aansprakelijk zijn voor wat hun doen en laten betreft. Wat daar werd toegepast, was toch ook hier geoorloofd? Men gleeed zo van de kliniek over in de normale samenleving. De nood daar werd in schrille kleuren geschilderd naar sociaal-economische, eugenetische en medische indicaties. Heb je zin, dan kun je het wel eens nalezen. Maar à propos, vind je hierbij ook een indicatie voor jouw geval? Als ik mij goed herinner, is dat toen niet genoemd; niet dat van de eerste vraag — men verzekerde uitsluitend binnen het huwelijk mogelijkheden te willen openen — maar toch ook niet dat van je tweede vraag. Zouden ze toen Deut. 24 : 5 nog niet hebben ontdekt? Of, dat kan ook, het gezichtspunt van het genieten is pas na 1961 in het vizier gekomen. Sommigen menen dat werkelijk! Laten wij zeggen als indicatie. Maar je ziet: dat is dan wel weer een opschuiving. Die tijd toch! We komen nog van de kliniek in de cosy-corner.

4. De keuze

Voor wie nu deze overgang van 2 naar 3 niet kon maken, — de heren hadden geduld, — werd de hefboom nog weer eens overgehaald. Ieder met een gezond verstand moest dit toch aanspreken.

Jammer.

Er waren bepaald nog aanwezigen, die hiermee blijkbaar niet begiftigd waren. Zij konden de beoogde glijvlucht niet maken. De vraag naar de **verantwoordelijkheid-voor-God** achtten zij niet, of volstrekt onvoldoende beantwoord.

Hun aantal was gering. Zij werden door de anderen Victoriaans of ook Puriteins genoemd.

— Ik wil je niet onthouden, wat ik, 's avonds thuis, vernam van een toevallig bezoeker, aan wie ik mijn verontrusting meedeelde: zijn ouders hadden tot tweemaal toe een mongooltje gekregen, en de arts had hun met klem geadviseerd het zó te leiden, dat er verder geen kinderen meer kwamen: „Ik blij, dat ze dit advies naast zich neergelegd hebben!! —

5. De tijd als kompas

Ook toen dus al het etiket: „Je loopt achter”.

Dat krijg je soms van geheel onverdachte, en dus onverwachte zijde, op je revers.

Een goede vriend vraagt mij, telefonisch n.a.v. deze reeks, hoe ik dat van de pil denk te beantwoorden.

Nog maar nauwelijks heb ik daarvan iets gezegd, of hij buitelt al over mij heen en decreteert: „Nergens heb ik in de bijbel iets over de pil gelezen, jij wel? Dus eh...”

Dat is nu wat je noemt biblicisme.

Een biblicistische reactie op mijn **vermeend** biblicisme. Maar tevens imperialistisch. Hoor maar: „De pil is nu eenmaal zo ingeburgerd (— met burgerrécht?), ook bij „onze” mensen, die krijg je er niet meer uit. Vechten tegen de bierkaai.

Laat ze hun gang gaan.

Mits ze de vrijkomende kracht voor Gods Koninkrijk gebruiken!”

Je hoort de collectebus al rammelen. En dan dat: „Láát”... „Mits”...

Alsof wij de slagboom te hanteren hadden!

En alsof de tijd ooit kompas is!

De tijd oriënteert, zeker. Maar een wegwijzer is hij niet.

Ik vind deze reactie een doodoener in het-gereformeerde, i.c. in-het-gerief-volleerde.

Ik zou hem willen antwoorden: „Broeder. We zitten in dikke duisternis. Dat weten we toch allemaal?

Het Woord Gods is schaars.

Het vertoont een uiterst zwak, flakkerend lichtpuntje, vanwege gebrek aan zuurstof: onze onbegrensde, volstrekt overgegeven, aanbiddende aandacht.

Wou jij het nu maar, om des tijds wille, uitblazen?

Wij mogen er toch op rekenen, dat het Woord van God ons in deze centrale problemen niet in de steek zal laten?

Jij ziet toch ook wel de wanhoop van onze jongeren, die geen raad weten met dit alles, al trekken ze zulk een vanzelfsprekend gezicht!

En realiseren wij ons voldoende dat onze God, de Allerhoogste Majesteit, de Schepper van hemel en aarde, een verterend vuur is?

Die het moet aanzien, dat Zijn beeld in de vleesmolen van de tijd wordt doorge-draaid?”

Ja, Evelien, neem me niet kwalijk, dat ik jou even moest laten wachten, omdat ik deze broeder eerst wilde antwoorden. Ik dacht nl. dat zijn woord je kon afleiden van de eigenlijke nood van je vraag, en je kunt nu zelf beslissen, bij wie van beiden de ernst ervan het meest tot zijn recht komt.

6. Standpunt

„Uitgaande van het bijbelse standpunt dat het huwelijk er niet alleen en niet primair is om kinderen te verwekken...”

Je denkt toch niet, dat je met dit model van theologisch-vakwetenschappelijke huts-pot het bijbelse klimaat getroffen „niet alleen en niet primair”? Het is de typische stijl van het loven-en-bieden in synodale richtlijnen en zo.

Denk je het gebed van Hanna in!

Die had wel in kunnen pakken met deze wijsheid.

Het past eerder in het volkstuintje, waarin Zacharias en Elisabeth hun laatste dagen getroost dachten te moeten slijten. Een apart perkje voor zedeleer.

En wat is dat eigenlijk: „het bijbelse standpunt”.

Zou de bijbel er ook al een standpunt op na houden?

„Levend is het Woord van God en doortastend, scherper dan enig tweesnijdend zwaard en het dringt zóver door dat het ziel en

D. J. Buwalda - Kampen

geest, gewrichten en merg doorvlijmt, een rechter over de gedachten en overleggingen van het hart. En er is geen scheepsel onzichtbaar voor Hem, maar alles ligt open en bloot voor de ogen van Hem, aan Wien wij verantwoording hebben af te leggen."

7. De zin van het huwelijk

Met die macht heeft Christus Zich rechtsdraads gesteld tegenover de Farizeeën, toen die met hun echtscheidingsclausule kwamen aandragen: „Onze eerbiedwaardige, Mozes heb et zèlf zo gezegd, Rabbi!"

Toen scheurde Hij meteen hun kostbare reserve-polis in tweeën, en wees hen naar het begin, naar Gods uitdrukkelijke wil dat man-en-vrouw onafscheidelijk zullen zijn. En toen ook de discipelen over deze uitspraak

ontsteld waren — ze voelen zich zo zwak —, zei Hij: „Die het vatten kan, vatte het."

(„Vatten": hier: „bergruimte ervoor hebben".)

Uit het verband blijkt, dat Hij hiermee maar niet iets vaag-geheimzinnigs wil aanduiden, maar het wonder, dat God in het huwelijk legt: „Ik ga met jullie méé!"

Wat een kracht is van dat Woord uitgegaan.

Wat heeft dat tallozen gesterkt, als ze wankelden in nood.

Achter dit Woord staat Hij met Zijn heilige Geest.

En alles was wij mogen zeggen van het liefdeleven en daarvan verwachten, ligt in dit heiligdom besloten: de onverbreekelijke driehoeksverhouding van man-vrouw en God.

bedrag van 200.000 dollar beschikbaar te stellen ter bestrijding van het racisme, o.m. ten bate van de terroristische 'bevrijdingsbewegingen' in zuidelijk Afrika, heeft dezelfde Wereldraad van Kerken aan de vooravond van de Vredesweek wederom besloten eenzelfde bedrag voor dit doel te bestemmen.

Vele kerken en individuele kerkleden in binnen- en buitenland voelden en voelen zich ook nu niet erg gelukkig met deze bestemming van de door hen bijeengebrachte gelden. De kritiek was dan ook niet mals. Duidelijk is ook dat niet elk te bevrijden volk de aangeboden diensten van de Wereldraad van Kerken kan waarden.

Tijdens zijn bezoek aan Nederland deelde de heer H. J. Tshungu, een bekend Bantoe auteur reeds mee, dat onder zijn volk, de Tswana's van West-Transvaal, een actie op touw was gezet om een bedrag bijeen te brengen en dit de Zuidafrikaanse regering aan te bieden als blijk van hun afkeer tegen het besluit van de Wereldraad van Kerken.

Kapitein Lucas Mangope, hoofdraadslid van de Tswana-Wetgevende Vergadering, heeft de opbrengst van deze actie tijdens de feesten ter gelegenheid van Republiekdag-1971 ter hand gesteld aan de Commissaris-Generaal van het Thwana-gebied, zijnde een bedrag van R 2.831,55 (ca. f 14.200,—). Hoewel dit bedrag niet is te vergelijken met de gift van de grote Wereldraad van Kerken, spreekt het toch een zeer duidelijke taal.

Of deze taal echter verstaan zal worden...?

Robert van Waesberge schrijft in zijn bijdrage aan het speciale H.P.-nummer 'Dossier Zuidelijk Afrika': „Ook een Afrikaan wil meebeslissen over de toekomst van zijn land".

Nu, de Tswana's hebben gekozen, waarschijnlijk tot grote woede van hun toekomstige 'bevrijders'.

Nu lijkt die kans op deze 'bevrijding' niet al te groot. Laurence Gandar, de zeker wel-ingelichte oud-redacteur van de 'Rand Daily Mail', dat het beleid in zuidelijk Afrika wel weinig vriendelijk gezind is, schreef onlangs in een breed artikel in de 'Sunday Times': „De guerrilla in Afrika is tot stilstand gekomen, afgezien van de sporadische schermutselingen in Angola en Mozambique" en verder: „De simpele oplossing, waarop weleens velen de hoop gevestigd hadden — boycot, sancties, uitstoting, blokkade — is achterhaald".

Alle actiegroepen, welke momenteel in verhevigde mate hun activiteiten etaleren, zouden er goed aan doen zich eens te bezinnen op de woorden van Alan Paton, de eens zo bewonderde auteur van „Tranen over Johannesburg". In de 'Times' schreef hij een artikel, waarin hij toegeeft zijn oordeel over de afzonderlijke ontwikkeling te moeten herzien. Hij erkent dat binnen dit beleid de niet-blanke bevolking toch wel haar kansen heeft en geeft de dialoog met Zuid-Afrika in overweging!

Het is daarom verblijvend te kunnen constateren dat in gelijke zin een aantal Afrikaanse regeringsleiders inmiddels een gesprek met Zuid-Afrika zijn begonnen.

Het tweede gaat over de Frelimo.

Dat is een „bevrijdingsbeweging" die in Mozambique opereert. Ze is onlangs bekend geworden door een Engels rapport waarin de afschuwelijke wreedheden werden gesignaleerd waaraan zij zich schuldig maakte bij haar operaties.

De Frelimo is een van de bewegingen die door de Wereldraad financieel worden gesteund.

Wat ik hier over de Frelimo citeer is ontleend aan het Russische dagblad de Pravda van 11 nov. Het is een telegram dat de Frelimo zond aan Brezjnef ter gelegenheid van de 54ste verjaardag van de communistische revolutie in Rusland.

Hier is het:

Persschouw

Eenzijdige informatie

Eén van de kwalen van deze tijd — en een van de ergste — is de eenzijdige informatie waarop wij door de massa-media worden getrakteerd.

Als men niet de moeite neemt zich wat meer alzijdig te informeren ontvangt men door deze media een hopeloos vertekend beeld van de werkelijkheid.

Deze verleugening heeft kwalijke gevolgen. Speciaal onder de jeugd die in bepaalde opzichten zeer kritisch is, maar die, als ze eenmaal gegrepen is door een of andere ideologie, ontstellend on-kritisch kan oordelen en handelen.

Men spreekt onder de intellectuelen en hen die daarvoor door willen gaan graag over „genuanceerd denken". En men beschuldigt zijn opposenten dikwijls van het tegendeel. Maar ten aanzien van bepaalde gebieden, speciaal het politieke en maatschappelijke, hanteert men onbekommerd een zwart-wit-schema.

Voor de „kritische" jongeren, ook onder hen die zich als christelijk aandienen, is b.v. de bestaande maatschappij, de „establishment" pikzwart. Men profiteert wel graag van de welvaart die ze bracht en men protesteert heftig als men daarvan niet een behoorlijke portie ontvangt. Maar voorts heeft men er geen goed woord voor over.

Ook de bestaande kerken moeten het vaak ontgelden. Daar deugt letterlijk niets van. En vooral in het verleden schoten die geweldig te kort. Sommigen willen de bestaande kerken zelfs laten ontploffen om ze te vervangen door „christelijke" maatschappij-kritische gemeenschappen.

Voor al de Verenigde Staten van Noord-Amerika en de Republiek Zuid-Afrika zijn voor velen roetzwart. Als je kritische lieden daarover hoort spreken krijg je soms de indruk dat die staten zo ongeveer georganiseerde boevenbenden zijn. Van landen als China en Rusland hoort men daarentegen weinig kwaads.

Op een geval van zulk een eenzijdige informatie wees dezer dagen een artikel in Trouw. Het gebeurde in een bespreking van het boekje van Jaap Reckman „Naar een strategie en methodiek voor sociale actie." Een poosje geleden gaf Trouw er een sympathieke recensie van. Nu publiceerde prof. Albeda in dat blad een kritische beschouwing over dit boek.

Jaap Reckman is een bekende figuur uit de Sjaloom-groep, de groep van „maatschappij-kritische" rooms-katholieke geestelijken en predikanten. Reckman trad vooral voor het voetlicht in de rel om „Kosmoskomplot". En de T.V.-kijkers hebben hem kunnen horen in het „Kort Geding" over de vraag of de kerk zich moest plaatsen achter de gewelddadige revolutionaire bewegingen die streven naar een omzetting van een onrechtvaardige maatschappij.

Over dit boekje van Reckman schrijft — de allesbehalve „conservatieve" — prof. Albeda o.a. „In een inleidend hoofdstuk geeft Reckman zijn eigen motivatie voor dit werk. Na alles wat we de laatste jaren aan maatschappijkritiek over ons heen hebben zien gaan, schrikken we niet meer zo gauw. Toch komt hier weer een visie naar voren, die mij persoonlijk in hoge mate verbaast. Door een hoogst eenzijdige selectie van feiten en van literatuur geeft Reckman een, wat ik zou willen noemen, vulgair-marxistische analyse van de wereldsituatie."

Na dit vernietigende oordeel te hebben uitgesproken gaat prof. Albeda zo verder: „Zoals men kan verwachten zijn de grootste boosdoeners in dit wereldbeeld de grote westerse multinationale ondernemingen en de rijke landen. De relatie tussen arme en rijke landen is er dan één van uitbuiting. Alle onderdrukking in de arme landen kan in Reckman's ogen op het conto van de rijke landen worden geschreven.

Het zijn de regeringen van onze landen en de multinationale ondernemingen die schuldig zijn aan armoede en onderdrukking daar. Uit deze marxistische analyse volgt uiteraard een nieuwe internationale versie van de klassenstrijd. Sociale actionisten in de rijke landen moeten deze internationale klassenstrijd op de eigen bodem der rijke landen brengen. Door deze verwrongen visie op de wereld van vandaag ziet Reckman uiteraard geen mogelijkheid voor een wezenlijke verandering in de wereld zonder een socialistische (wereld-)revolutie en verwerpt hij „lapmiddelen".

Persoonlijk — aldus nog steeds prof. Albeda — vind ik deze visie volstrekt vals en zie ze als een hinderpaal voor een werkelijke aanpak van vele moeilijke vragen, die, daarover mag geen misverstand bestaan, om een radicale oplossing vragen."

Men zal moeten toegeven: deze kritiek is vernietigend.

Maar men kan er verzekerd van zijn dat dit op eenzijdige informatie berustende en eenzijdige informatie doorgeevende boekje door veel christelijke maatschappij-kritische jongeren verslonden en als evangelie aangevaard zal worden.

En als gevolg daarvan zal door hen de ondoordachte kreet dat de politieke en maatschappelijke structuren alleen door gewelddadige revolutie verbeterd kunnen worden met te meer kracht worden aangeheven.

Als correctie op de enzijdige informatie die we in de regel over Zuid-Afrika ontvangen wil ik een paar knipsels doorgeven die mij dezer dagen onder ogen kwamen.

Het eerste — uit het Reformatorisch Dagblad — is het volgende:

Niettegenstaande de vele protesten tegen het vorige jaar genomen besluit van de Wereldraad van Kerken een

